

MEZEI KITTI*

A GAZDASÁGI BÜNTETŐJOG AKTUÁLIS KÉRDÉSEI AZ ÚJ BÜNTETŐ KÓDEXEK FÉNYÉBEN – KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A TECHOLÓGIAI FEJLŐDÉSRE

1. BEVEZETÉS

A technológiai fejlődés a gazdasági büntetőjogot sem hagyta érintetlenül. Jelen tanulmány célja, hogy az anyagi büntetőjogon belül vizsgálja azokat az aktuális kérdéseket, melyek a modern technológiák használatával kapcsolatban merülnek fel az egyes bűncselekmények esetében, továbbá ezzel összefüggésben foglalkozzon az új büntetőeljárás törvény szabályozási újdonságaival.

A vizsgálat tárgyát képező deliktumok a *1978. évi IV. törvényben* (a továbbiakban: 1978. évi Btk.) mind „A gazdasági bűncselekmények” című XVII. fejezetben szerepeltek. A *Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény* (a továbbiakban: Btk.) azonban jelentős változást hozott, ugyanis ezt az egységet megbontva ezen bűncselekmények már önálló vagy különböző fejezetekben találhatók meg, így például a kifejezetten gazdasági bűncselekményként számontartott „Pénzmosás” (XL. fejezet), valamint a készpénz-helyettesítő fizetési eszközökkel kapcsolatos bűncselekmények („A pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekmények”-ről szóló XXXVIII. fejezet).¹ „A vagyon elleni bűncselekmények” (XXXVI. fejezet) körében szabályozott információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás pedig több-kevesebb konszenzussal szintén gazdasági bűncselekménynek tekinthető.² E tényállás a Btk.-ban nóvumként jelent meg, de nem előzmény nélküli, hiszen a 1978. évi Btk.-ban egyrészt még a számítástechnikai rendszer és adatok elleni bűncselekmény (300/C. §) keretében szabályozták, másrészt a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés egyik korábbi alakzataként volt tetten érhető (313/C. §).

* PhD, tudományos munkatárs, Társadalomtudományi Kutatóközpont, Jogtudományi Intézet; egyetemi adjunktus, BME GTK, Üzleti Jog Tanszék.

¹ Tóth Mihály: „A gazdasági bűnözés és bűncselekmények néhány aktuális kérdése” *MTA Law Working Papers*, 2015/4. 8. o.

² Tóth Mihály: „Működik-e a költségvetési csalás olvasztótégelye?” In: Domokos Andrea (szerk.): *A költségvetés büntetőjogi védelme konferencia előadásainak szerkesztett változata*. Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2017. 12–13. o.

2. A PÉNZMOSÁS A TECHNOLÓGIAI FEJLŐDÉS TÜKRÉBEN

A pénzmosás is azon bűncselekménytípus, amelyet szervesen érint a technológiai fejlődés azáltal, hogy az elkövetését jelentősen megkönnyítheti. Gondoljunk csak a bankoknak az egyre bővülő online szolgáltatásaira, amelyeken keresztül könnyedén tudunk rövid időn belül akár több utalást is végezni, mindezt anélkül, hogy személyesen kellene ezt megtennünk. Ez azonban napjainkra azt is eredményezte, hogy ez az egyik legismertebb és leggyakoribb módja lett az *online pénzmosás*nak. Ezen kívül a szerencsejátékok és a kaszinók is már régóta a pénzmosás hatékony eszközei között sorakoznak fel. Ezek pedig éppen ugyanúgy elterjedtek a virtuális hálózatokon, mint a valós térben, és így alkalmassá váltak az illegális bevételek tisztára mosására. Már nem példa nélküli az sem, hogy pénzmosásra használják a különböző online videójátékokat, valamint az e-kereskedelemben az egyes ügyletek is e célt szolgálhatják.³ Az egyik legnagyobb kihívást pedig a kriptovaluták használata jelenti. E részben elsősorban a pénzügyi műveletekkel, így különösen a banki tranzakciókkal szoros összefüggésben felmerülő kérdéseket vizsgálom a hazai szabályozásra és a joggyakorlatra tekintettel.

Vitathatatlan tény, hogy manapság a pénzmosás különféle pénzügyi műveletek láncolatát – átutalások, átváltások, befektetések – foglalja magában, amelynek célja a pénz bűnös eredetének, valamint azonosságának leplezése a tranzakciók követhetlenné válásával és annak tisztára mosásával a pénzintézetek hálózatában.⁴ A pénzmosással kapcsolatban a latencia kétszeresen is jelen van. Egyrészt sokszor az alpbűncselekmény nem jut a hatóságok tudomására, másrészt ugyan ismertté vált, jobb esetben fel is derített alpbűncselekmény elkövetését követően a pénzmosás marad rejtve.

A Btk. 399. §-ában szabályozott szándékos pénzmosás tényállása körében a törvényhozó egyértelműen elkülöníti egymástól a más által elkövetett büntetendő cselekményből származó dologra elkövetett pénzmosást [(1) és (2) bekezdés], valamint a saját maga által elkövetett büntetendő cselekményből származó dolog tisztára mosását [(3) bekezdés].

A továbbiakban *a saját pénzmosás* deliktumával kapcsolatban a gyakorlatban felmerülő kérdéseket vizsgálom, *különös tekintettel az eredetleplezési célzatra*. A Btk. 399. § (3) bekezdésében szabályozott saját pénzmosásnak minősül az első elkövetési magatartás esetén az illegális forrásból származó pénznek a gazdasági tevékenység során történő felhasználása (pl. az elkövető vállalkozásba fekteti, elszámolási ügyletet rendez vele). A gazdasági tevékenység fogalmát – eltérően az 1978. évi Btk.-tól

³ Például a felhasználók egymás közötti kereskedelme nehezen ellenőrizhető (*Customer-to-Customer*), valamint az is előfordulhat, hogy az elkövetők olyan valós kereskedelmi tevékenységet nem végző álvérbáruházakat nyitnak, amelyek keresztül fiktív ügyleteket bonyolítanak le. Lásd ehhez TROPINA, Tatiana: „Fighting money laundering in the age of online banking, virtual currencies and internet gambling” *ERA Forum*, 2014. 77. o.

⁴ TÓTH Mihály: *Gazdasági bűnözés és bűncselekmények*. KJK Kerszöv, Budapest, 2002. 357. o.

[315. § (2) bekezdés]⁵ – nem határozza meg a hatályos törvény, ezért ezt az ítélkezési gyakorlatnak kell kialakítania. A második elkövetési magatartás esetén *a pénzzel összefüggésben végzett pénzügyi tevékenység vagy pénzügyi szolgáltatás igénybevétele*ről van szó (pl. banki átutalások, készpénzfelvétel stb.). Érdemes megjegyezni, hogy a Btk. 399. § (1) bekezdés a) pontjának második fordulata is tartalmaz ezen elkövetési magatartással összefüggő rendelkezést, amely szerint büntetendő, aki más által elkövetett büntetendő cselekményből származó dologgal összefüggésben bármilyen pénzügyi tevékenységet végez, vagy pénzügyi szolgáltatást vesz igénybe [Btk. 401. § (2) bekezdés] abból a célból, hogy aa) az ilyen dolog eredetét eltitkolja, elleplezze, vagy ab) a más által elkövetett büntetendő cselekmény elkövetőjével szemben a büntetőeljárást megghiúsítsa. A pénzügyi tevékenységgel és szolgáltatással összefüggésben érdemes közelebbről is megvizsgálni *a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 2013. évi CCXXXVII. törvény* (a továbbiakban: Hpt.) vonatkozó rendelkezéseit: 3. § (1) bekezdésének d) pontja szerint *az üzletszerűen végzett pénzforgalmi szolgáltatás* pénzügyi szolgáltatásnak minősül, annak pénznemétől függetlenül. A 6. § (1) bekezdés 87. pontja értelmében *a fizetési számlára való befizetés, az onnan történő kifizetés, az ilyen számlák közötti fizetési művelet*, továbbá az összes, fizetési számla vezetéséhez szükséges tevékenység pénzforgalmi szolgáltatásnak minősül. *A pénzforgalmi szolgáltatás nyújtásáról szóló 2009. évi LXXXV. törvény* (a továbbiakban: Pft.) 2. § 8. pontja pedig rögzíti, hogy *a bankszámla egy tekintet alá esik a fizetési számlával* (fizetési műveletek teljesítésére szolgáló, a pénzforgalmi szolgáltató egy vagy több ügyfele nevére megnyitott számla). Érdemes azonban megjegyezni, hogy *a bankszámlanyitás* ugyan kimeríti a pénzügyi szolgáltatás igénybevételenek fogalmát, de önmagában nem feltétlenül eredményez tényállásszerű cselekményt. Ezenkívül csak *a készpénz bankszámlára történő elhelyezése*, illetve *a felvétele* sem alkalmas arra, hogy elleplezzen pénzügyi műveleteket.

A saját pénzmosás megállapításához *az eredetleplezési célzat* mint a törvényi tényállás alanyi elemének fennállására is szükség van. Ezzel kapcsolatban először érdemes vizsgálni a célzat fogalmát, amely alatt az elkövetőnek a törvényi tényállásban értékelt célját, azaz egy olyan eredményképzetet értünk, amelynek megvalósítására az elkövető törekszik. Erről akkor beszélhetünk, ha a törvényhozó az elkövető által elérni kívánt célt kifejezetten megjelöli a törvényi tényállásban, mint ahogy ezt a pénzmosás esetében is teszi. A jogirodalom azonban nem egységes a tekintetben, hogy a célzat a szándékhoz, valamint a bűnösséghez hogyan viszonyul.⁶ E kérdésben egyetérték *Tóth Mihály* álláspontjával, miszerint a célzat csak akkor róható fel az elkövetőnek, ha az annak érdekében végzett tevékenység alkalmas lehet az adott cél elérésére,

⁵ Az 1978. évi Btk. szabályozása értelmében gazdasági tevékenységnek minősül a bevétel elérése érdekében vagy azt eredményező módon saját kockázatra rendszeresen végzett termelő, kereskedelmi vagy szolgáltató tevékenység.

⁶ FÖLDVÁRI József: *Büntetőjog – Általános rész*. Osiris Kiadó, Budapest, 2001. 128. o.; valamint lásd erről FINKAY Ferenc: *A szándék fogalma és ismérvei a büntetőjogban, különös tekintettel „a szándék hiánya miatt” történő felmentésre*. Pesti Lloyd-Társulat Nyomdája, Budapest, 1899. 50. o.

a szándék realizálására, különben az alanyi oldal kiüresedik.⁷ Ez alátámasztható a *teleologikus értelmezéssel* is: amennyiben a célzat elérésére nem alkalmas az adott cselekmény, akkor az a jogtárgysértésre is alkalmatlanná válik, ezért nem jön létre bűncselekmény.⁸

A pénzmosásnak ezen alakzata csak *szándékosan* követhető el, és a leplezésre irányuló sajátos célzat megfogalmazásából következően kizárólag egyenes szándékkal. Az elkövetőnek a pénzügyi vagy banki műveletek végzése során a dolog eredetének leplezése végett kell eljárnia, és ez jelenti a bűncselekmény célzatát. „A leplezés aktív magatartás, amellyel az elkövető az alaphűncselekményből származó dolog és az alaphűncselekmény közötti kapcsolatot igyekszik eltüntetni.”⁹ Mindebből az következik, hogy az elkövető az illegálisan szerzett pénzt legális forrásból származónak tünteti fel az eredet leplezése érdekében, és erre a célra vonható le következtetés minden olyan magatartásból, amely az illegális vagyon és az annak forrását képező bűncselekmény egymástól való eltávolítására irányul.

Megjegyzendő, hogy a törvényi tényállás célzatát megvalósító tényállási elem részben kétségtől tudati jellegű, a pénzmosás tényállása azonban olyan speciális, hogy a bűncselekmény egyértelmű megállapíthatósága érdekében szükséges a célzatot megalapozó körülmények tényállásba foglalása is.¹⁰ Ezzel áll szoros összefüggésben, hogy a *Varsói Egyezmény*¹¹ 9. cikk (2) bekezdés c) pontjában a pénzmosással kapcsolatos értelmező szabály kimondja: „a bűncselekmények elemeként meghatározott tudomásra, szándéokra, vagy célzatra objektív, ténybeli körülményekből lehet következtetni”.

Az eredetleplezési célzat fennállásának megállapításához szükséges továbbá annak bizonyítása, hogy az elkövető tudata átfogja legalább azt, hogy a pénz bűnös eredetű, és magatartásával a valós eredet elfedésének érdekében hajt végre pénzügyi tevékenységet.¹²

Mindezek fényében fontos hangsúlyozni, hogy az *eredetleplezési célzatot nem lehet kiterjesztően értelmezni*, mert ez oda vezetne, hogy a pénzmosás megállapítására akkor is sor kerülhetne, ha egy vagyon elleni bűncselekmény során eltulajdonított készpénzt az elkövető például a későbbiekben külföldi fizetőeszközzé váltja, mivel azt egy külföldi utazás során kívánja elkölteni. Ez a bíróság értelmezése szerint is ellentétes a jogalkotó eredeti szándékával.¹³

⁷ Tóth Mihály: „A látszólagos anyagi halmazat egyes kérdései – gyakorlatias nézőpontból” In: Koltay András – Molnár Gábor (szerk.): *Bonus Iudex: Ünnepi kötet Varga Zoltán 70. születésnapja alkalmából*. Budapest, Xenia Kúria – PPKE ÁJK, 2018. 424. o.

⁸ A teleologikus értelmezés büntetőjogi alapkérdéseiről bővebben lásd SZOMORA Zsolt: „A jogi tárgy funkciói és a jogtárgyharmonikus értelmezés” *Bűnügyi Szemle*, 2009/2. 11–17. o.

⁹ MOLNÁR Gábor: *Gazdasági bűncselekmények*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2009. 519. o.

¹⁰ Debreceni Ítéletábra Bf.II.390/2013/12.

¹¹ Az Európa Tanács pénzmosásról, a bűncselekményből származó jövedelmek felkutatásáról, lefoglalásáról és elkobzásáról, valamint a terrorizmus finanszírozásáról szóló, Varsóban, 2005. május 16-án kelt Egyezménye, amelyet a 2008. évi LXIII. törvény hirdetett ki Magyarországon

¹² Miskolci Törvényszék 11.B.986/2010/75.

¹³ BH 2006.143.; Heves Megyei Bíróság B.582/2010/199.

Különösképpen lényeges vizsgálni az egyes gazdasági vagy vagyon elleni bűncselekmények utócsselekményeinek a célzatát, mert ezekben az esetekben felmerül, hogy az elkövető a tevékenységével magát a bűncselekményt próbálja leplezni, és nem az abból származó dolog eredetét, ezért e célzat hiánya esetén méltánytalan lenne pénzmosás miatt is felelősségre vonni az illetőt.

A saját pénzmosással kapcsolatban fontos kiemelni, hogy csak azok a magatartások nyerhetnek önálló büntetőjogi értékelést, amelyek nem szükségszerű velejárói az alaphűncselekmény elkövetésének. A dologgal összefűggésben igénybe vett pénzügyi szolgáltatások – a kétszeres értékelés tilalmára is figyelemmel – csak abban az esetben valósítják meg a büntettet, ha azok az eredetleplezési cél miatt túlmutatnak a bűncselekménnyel szerzett előny pusztá realizálásán.¹⁴

A saját pénzmosás felveti a látszólagos anyagi halmazatot érintő büntetlen utócsselekmény kérdskörét is.¹⁵ E kérdésben a BH 2014.7. mondta ki először, hogy *a pénzmosás nem a csalás büntetlen utócsselekménye*, minthogy a törvény a pénzmosást kiemelte a lehetséges utócsselekmények köréből. Fontos azonban leszögezni, hogy ezt a döntést sem lehet kiterjesztően értelmezni, mint ahogy ezt a gyakorlat sok esetben teszi, és hivatkozik is rá. A konkrét ügyben a vádlottak a sértett társaságtól kicsalt és a bankszámlájukra érkező pénzt fiktív jogcímen – méghozzá a csalás tárgyát képező, valójában nem is létező lizingtárgyak vételárának feltűntetésével – továbbutalták. A másodfokú bíróság megállapítása szerint számos körűlmény utalt arra, hogy a vádlottak a pénz illegális eredetének leplezése és tényleges útjának elfedése érdekében a háttérben gazdasági ügyletek látszatát keltve további banki műveleteket végeztek. Az ügy jelentőségét tehát nem az adja, hogy a pénzmosást önálló bűncselekményként kell értékelni a jogalkotói döntés folytán, és ezért nem lehet büntetlen utócsselekmény. A bíróság valójában arra hívta fel a figyelmet, hogy a pénzösszegek továbbutalása már nem a csalással okozott kár realizálása érdekében történt, hanem az ily módon megszerzett pénz eredetének leplezése érdekében, amely alapján az alaphűncselekményként értékelendő csalás mellett járűlékosan a pénzmosás is megvalósult.

Egyre gyakoribb azonban – köszönhetően ezen eseti döntés kiterjesztő értelmezésének is –, hogy az alaphűncselekményekből származó anyagi javaknak a bankszámlára helyezése, átváltása, bankszámlák közötti átutalása vagy felvétele – még akkor is, ha a pénz eredete, a pénzmozgás útja továbbra is könnyen nyomon követhető – már felveti a pénzmosás gyanűját, sőt akár a vád tárgyát képezheti, és marasztaló ítélet alapját adhatja. Ezek a magatartások azonban az esetek többségében csak az alaphűncselekményekből származó haszon realizálását vagy a bűncselekmények felderítésének elkerűlését célozzák, nem a pénz eredetének leplezését, ezért ezek büntetlen utócsselekményként értékelendők, nem pedig pénzmosásként. *Az utócsselekmény büntetlen (önállótlan)* abban az esetben, ha az elkövető részéről a jogszerű magatartás

¹⁴ SINKU Pál: „A pénzmosás miatti bűnűgyek gyakorlata – Az ügyészű jogalkalmazás tapasztalatai” In: Barabás A. Tűnde – Vókó György (szerk.): *A bonis bona discere – Űnnepi kűtet Belovics Ervin 60. szűle-tűsnapja alkalmából*. Budapest, Xenia OKRI – PPKE ÁJK, 2017. 144. o.

¹⁵ Lásd GÁL Istvűn László: „Űj magyar bűntűtűjog a XXI. században: szemelvűnyek az Űj Btk. Kűlönűs részűnek Űjdonságaiból” *Jogtudoműnyi Kűzlűny*, 2015/7–8. 333–334. o.

tanúsítása gyakorlatilag önfeljelentést jelentene, vagyis az utócselkmény tanúsításától való tartózkodás esetén leleplezné a korábban elkövetett bűncselekményét.

A pénzmosás ennél többet jelent, mert a megállapításához nem elegendő csupán az, hogy pénzügyi tevékenységet végezzenek az alaphűncselekményből származó pénzzel, hanem annak meghatározott céllal kell történnie, méghozzá azzal, hogy a pénz eredetét leplezzék, és azt utólag a legális gazdasági életbe visszaforgassák. Álláspontom szerint, amennyiben *a pénzügyi műveletek tételiesen nyomon követhetők, átláthatók, a pénz útja pontosan – akár egy egyszerű banki megkeresés révén – fel-tárható, akkor alkalmatlanok a pénz eredetének a leplezésére.*¹⁶

Az eredetleplezési célzat megállapításában segíthetnek *a pénzügyi műveletek jog-címei*. Példaként említhető az egyik eseti döntés, amelynek során a bíróság nem látta igazoltnak a célzat fennállását akkor, amikor a vádlott a számlájára átutalt, csalásból származó pénzösszeget különböző célokra fordította, ám az utaláskor nem jelölt meg jogcímét. A hamis jogcím hiányából kifolyólag a bíróság nem vont le következtetést arra vonatkozóan, hogy az elkövető szándékában állt a csalásból származó pénz eredetének leplezése. Ezzel szemben, ha valóltan jogcímét ad meg az elkövető annak érdekében, hogy a pénz bűnös eredetét elfedje, akkor már e célzatra vonható le következtetés.¹⁷

A Btk. szabályozásában lényegi változás az alaphűncselekményeket érintette, mert az 1978. évi Btk. értelmében *a szabadságvesztéssel büntetendő cselekményhez kapcsolódhatott pénzmosás*, míg a Btk. ezek körét bővítette, és elegendő, ha az *bűn-tetendő cselekményhez kapcsolódik* járulékos jelleggel.¹⁸ A saját pénzmosás tehát az alaphűncselekmény hiányában nem valósulhat meg, csak akkor lehet tényállásszerű, ha az elkövető az általa elkövetett bűncselekményből származó dolog eredetét leplezi. Ezzel összefüggésben a Kúria fontos megállapítást tett friss határozatában, amikor elvi élel mondta ki, hogy *„az alaphűncselekmény és a pénzmosás esetében valóságos heterogén alaki halmazat általában nem jöhet létre, ami azt jelenti, hogy egy el-követési magatartás (vagy magatartássorozat) egyidejűleg az alaphűncselekmény és a pénzmosás tényállását nem merítheti ki”*.¹⁹ A büntetőjogi szakirodalomban is uralkodó álláspont, hogy *a két cselekmény között csak valódi anyagi halmazat ál-lapítható meg*.²⁰ A pénzmosás az alaphűncselekményhez képest más társadalomra

¹⁶ Lásd ehhez BH 2006.143. és Fővárosi Törvényszék 12.B.1229/2011.; valamint Szabó Imre álláspontja szerint, amennyiben az elkövető elleplezi a személyazonosságát, annak elsődleges célja a büntetőjogi felelősségre vonás elkerülése. Továbbá nem vonható le azonban kétséget kizáró következtetés az eredetleplezési célra, ha például a hamis bankszámlát létrehozó személy a pénzt azonosítható bankszámlára utalja tovább, mert ilyenkor a pénz eredete és útja továbbra is nyomon követhető lesz. Szabó Imre: „A pénzmosás a bírói gyakorlat tükrében” *Ügyészek Lapja*, 2017/1. 56. o.

¹⁷ Fővárosi Ítéltábla 5.Bf.38/2010/38.

¹⁸ SCHUBAUER László: „A pénzmosás elleni küzdelem magyarországi büntetőjogi eszközrendszerének kialakulása, változásai és továbbfejlesztésének lehetőségei” In: Hollán Miklós – Barabás A. Tünde (szerk.): *A negyedik magyar büntetőkódex*. MTA TK JTI – OKRI, Budapest, 2017. 357–358. o.

¹⁹ BH. 2019.5.125.; Lásd erről bővebben MEZEI Kitti: „A Kúria harmadfokú végzése a jogtalan elsajátítás-ról és a pénzmosásról” *Jogesetek Magyarázata*, 2019/3–4. 21–28. o.

²⁰ ELEK Balázs: „A jogirodalom által közvetített jogtudomány és a büntető ítélkezés” In: Bódig Máttyás – Zódi Zsolt (szerk.): *A jogtudomány helye, szerepe és haszna. Tudomány módszertani és tudományelmé-leti írások*. Budapest, MTA TK JTI – Opten Informatikai Kft., 2016. 167. o.

veszélyességgel, valamint önálló jogi tárggyal rendelkező bűncselekmény, ezért a megállapításához szükséges, hogy az elkövető több cselekményével több – az alapbűncselekményt és a pénzmosást kimerítő – bűncselekmény törvényi tényállási elemeit valósítsa meg.

A Btk. a „*dolog*”²¹ határozza meg a pénzmosás elkövetési tárgyaként, amelynek fogalmát a Btk. 402. § (1) bekezdése kiterjeszti *a vagyoni jogosultságot megtestesítő okiratra és dematerializált értékpapírra is*. Problematikus azonban, hogy nem tartozik az elkövetési tárgy fogalmi körébe *a számlapénz és az elektronikus pénz, valamint a kriptovaluta* sem. Az elkövetési magatartással összefüggésben további kérdés vetődik fel, méghozzá a vizsgált saját pénzmosás, illetve részben érintett dinamikus pénzmosás esetén, mivel az elkövetők gyakran különböző *kriptovaluta-átváltó, kriptotőzsde- vagy pénztárcakezelő szolgáltatókat* vesznek igénybe, amelyeken keresztül utalásokat végeznek vagy átváltják a bűnös eredetű kriptovalutákat, vagy éppen szerencsejáték keretében forgatják meg a bűncselekmény elkövetéséből származó vagyont, hogy azt nyereségként realizálják. A kriptovalutákkal kapcsolatos szolgáltatások, illetve az internetes platformokon és elektronikus hírközlési szolgáltatás részeként játszható szerencsejátékok nem tartoznak a Hpt. szerinti pénzügyi szolgáltatás vagy kiegészítő pénzügyi szolgáltatás fogalma alá, annak ellenére, hogy a bűnös vagygon eredetének a leplezésére alkalmas tevékenységek.

3. A PÉNZFUTÁROK KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL ELKÖVETETT PÉNZMOSÁS

Külön érdemes foglalkozni még a pénzmosás Btk. 400. § (1) bekezdésében szabályozott gondatlan alakzatával is, amely az ún. *money mule jelenséghez*, azaz a pénzfutárok közreműködésével elkövetett pénzmosáshoz kapcsolódik. Ez Európa-szerte ismert pénzmosási technika, és alapbűncselekményként gyakran *az internetes környezetben elkövetett csalások vagy az információs rendszer felhasználásával elkövetett bűncselekmények* jelennek meg. Például a már jól ismert adathalásztechnikát alkalmazva, ismeretlen személyek különböző bankok áldoldalait készítik el, majd ezt követően megtévesztő elektronikus leveleket küldenek szét a banki ügyfeleknek. Ezzel az a céljuk, hogy az ügyfelek az oldalt meglátogassák és megadják a banki azonosítójukat, bankszámlaszámukat vagy jelszavukat. A megtévesztést követően az elkövetők a megszerzett adatok birtokában belépnek a sértettek fiókjába és banki tranzakciókat kezdeményeznek, ezáltal kárt okozva nekik. Ezt követően pedig a bűncselekményből származó pénz továbbutalásához vagy felvételéhez pénzfutárokat szerveznek be. Ezeknek az általában pénzmosásként értékelt cselekményeknek a közös jellemzője to-

²¹ A dolog fogalmát sem a Btk., sem a Ptk. külön nem definiálja, hanem a Strasbourgi Egyezménynek az értelmű rendelkezése határozza meg az 1. cikk b) pontjában, amely szerint a „dolog”: bármilyen dolog lehet, legyen az megfogható vagy megfoghatatlan, ingó vagy ingatlan, illetve olyan jogi irat vagy okmány, amely az ilyen dolgokra vonatkozó jogosultságot, vagy ahhoz fűződő érdeket igazol. Ez a fogalommeghatározás a pénzmosás tényállásának alkalmazása során közvetlenül érvényesítendő.

vábbá, hogy az alapbűncselekmény elkövetésének és az eredetleplezés színhelyének az országa gyakran különbözik.²²

A pénzfutárokat általában megtévesztő módon, jogszerű tevékenység látszatát keltve toborozzák (pl. legálisnak tűnő és rendkívül kedvező állásajánlattal) az interneten keresztül (pl. e-mailben vagy közösségi oldalak használatával). Ezt követően vállallják, hogy különböző pénzösszegek fogadására pénzügyintézeteknél bankszámlát nyitnak, vagy a meglévő számlájukat használják, és az onnan felvett összegeket ismeretlen megbízójuk számára továbbutalják vagy készpénzben átadják meghatározott, igen magas – általában 5–10%-os – jutalék ellenében. Tehát a magánszemélyek bankszámláira aprózzák fel a bűnös eredetű pénzt, amelyet majd a bankszámla-tulajdonosok átutalnak az elkövetők számlájára, így legalizálják a „piszkos pénzt”. Általában a sok kicsi sokra megy elvet követve nem nagy összegek mozognak a bankszámlák között, így a tranzakciók nem feltűnők, és ezért a pénzmosási ellenőrzéseken sem akadnak fenn.²³

A pénzfutárok közreműködése során is fontos szempont annak az eldöntése, hogy *a pénzmosás körében értékelt elkövetési magatartás megvalósítására nem az alapcselekmény elkövetésének befejezése előtt került-e sor*. Amennyiben igen, akkor a cselekmény az alapcselekmény körében nyerhet értékelést. Példaként említendő az az eset, ha a pénzfutár rendelkezésre bocsátja az újonnan nyitott vagy már meglévő bankszámláját, és a csalás sértettjei teljesítenek utalást erre. A számlaszámnak a közlése a csaláshoz nyújtott bűnsegélyként értékelendő, de csak akkor, ha a számlatulajdonos tudata átfogja a rendelkezésre bocsátás és a csalás tényállásai közötti kapcsolatot. E körben még felmerülhet a pénzmosás elkövetésében való megállapodás is [Btk. 399. § (5) bek.]. Abban az esetben, ha a pénzfutár a már jóváírt összegre nézve tranzakciót végez, akkor az már a pénzmosás elkövetési magatartása körében értékelhető.

Ezekben az esetekben általában csak a pénzfutár válik ismertté, aki a pénzmosás gondatlan alakzatának az elkövetője, míg a megbízó, a pénzmosás szándékos elkövetője ismeretlen marad.²⁴ *Az elkövető tudattartalmának vizsgálata* kiemelten fontos, mert ez lesz a minősítésnek az alapja. A dolog eredetét átfogó tudattartalomra az elkövetés körülményeiből, vagyis az elkövetési magatartás megvalósításával kapcsolatos ténymegállapításokból (pl. a bankszámlára érkező pénzösszegek nagyságrendjéből, a terhelt és megbízója közötti kapcsolatból)²⁵ kell levonni a megfelelő jogi következtetéseket. A gondatlan alakzat megállapításakor vizsgálandó, hogy a terhelt ténybeli alapon és reálishoz híhetette, hogy az elkövetési tárgy legális forrásból származik.

A gondatlan pénzmosással kapcsolatban a Btk. egy *büntethetőséget megszüntető okot* is meghatároz, melynek értelmében nem büntethető az, aki a hatóságnál önként feljelentést tesz, vagy ilyen kezdeményez, feltéve hogy a cselekményt nem,

²² SISÁK Attila: „A pénzmosás elleni küzdelem tapasztalatai egy nyomozó hatóság gyakorlatában” *Kriminológiai Közlemények*, 72. 91. o.

²³ TROPINA: i. m. 75–76. o.

²⁴ KÁRMÁN Gabriella – Mészáros Ádám – TILKI Katalin: „Pénzmosás a gyakorlatban” *Ügyészségi Szemle*, 2016/3. 90. o.

²⁵ Fővárosi Törvényszék B.555/2015/15.

vagy csak részben fedezték fel. A rendelkezés *kriminálpolitikai indoka*, hogy nagyobb érdek fűződik a még felderítetlen cselekmények leleplezéséhez, mint az elkövető megbüntetéséhez, a járulékos jelleg miatt pedig a pénzmosás leleplezése gyakran a még ismeretlen alapcselekmény felderítését és üldözését is segítheti. Fontos változás ugyanakkor, hogy míg az 1978. évi Btk. a szándékos és a gondatlan pénzmosás esetén egyaránt lehetővé tette a büntetőjogi felelősség alóli mentesülést, addig a Btk. kizárólag a gondatlan pénzmosás esetén tartja ezt fenn.²⁶

4. A KÉSZPÉNZ-HELYETTESÍTŐ FIZETÉSI ESZKÖZÖKKEL KAPCSOLATOS BŰNCSELEKMÉNYEK

Az elmúlt időszakban a digitalizáció, a technológiai fejlődés jelentős változást eredményezett a gazdaság számos területén. A változások *a pénzügyi innovációk megjelenése és elterjedése* révén nem hagyták érintetlenül a pénzforgalmat és a pénzügyi infrastruktúrákat sem, amelyek egyben egyre inkább függenek az információs rendszerektől, és mindez jelentős hatást gyakorol a bankszektorra és annak versenyképességére. Az elektronikus pénzforgalmi szolgáltatások elérése és használata a fejlett társadalmakban alapvető igénnyé vált. Ennek köszönhetően a készpénz használata fokozatosan szorul vissza világszerte, és az emberek többsége már bankkártyával fizet, valamint a vásárlásait és egyéb ügyleteit az interneten keresztül intézi.

A modern fizetési technológiák egyúttal az új típusú fizetési eszközök használatát teremtik meg. Egyet kell érteni azzal *a kriminológiai állásponttal*, amely szerint abban az esetben, ha egy technikai eszköz bevezetésére sor kerül, akkor ezután szükségképpen számolni kell azon bűnelkövetők megjelenésével is, akik vissza kívánnak élni vele, és e cselekményük a társadalom védelme érdekében büntetőjogi reagálást igényel a jogalkotó részéről.²⁷ Ezt igazolja a bankkártyahasználat elterjedése, mivel rövid időn belül megjelent az ezzel összefüggő szervezett és folyamatosan alkalmazkodó bűnözés is, amelynek célja a bankszektor biztonsági intézkedéseinek kijátszása, valamint az új fizetési technológiák kihasználása. Jelen részben a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök közül kiemelten a bankkártyával kapcsolatos kérdéseket vizsgálom.

Magyarországon a Magyar Nemzeti Bank 1992-ben tette lehetővé a bankkártyák használatát, amelyet hamarosan követett a büntetőjogi szabályozás is. Az *1994. évi IX. törvény* 26–27. §-ai alapján váltak büntetendővé az új eszközzel kapcsolatos visszaélések, és a vonatkozó tényállások elnevezése akkoriban a bankkártya-hamisítás, valamint a bankkártyával visszaélés volt. Ezt követően *az uniós nem készpénzes fizetőeszközökkel összefüggő csalás és hamisítás elleni küzdelemről szóló kerethatározatnak* eleget téve a tényállások módosítására és egységesítésére került sor. A *2003. évi II. törvény* 25–28. §-ai a tényállások elnevezését módosította a következőkre: a

²⁶ JACSÓ Judit – UDVARHELYI Bence: „A Bizottság új irányelvjavaslata a pénzmosás elleni büntetőjogi fellépésről az egyes tagállami szabályozás tükrében” *Miskolci Jogi Szemle*, 2017/2. 51. o.

²⁷ AMBRUS István – DEÁK Zoltán: „Súlyponti kérdések a bankkártyával kapcsolatos bűncselekmények köréből” *Belügyi Szemle*, 2011/2. 85. o.

készpénz-helyettesítő fizetési eszköz-hamisításra (Btk. 392. §) és *a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélésre* (Btk. 393. §). Emellett bevezetésre került az ezen eszközök hamisításának az elősegítése is (Btk. 394. §). Az 1978. évi Btk. „A gazdasági bűncselekmények” elnevezésű fejezetében, ezen belül is „A pénzügyi bűncselekmények” cím alatt szabályozta, míg később a Btk.-ban átkerültek egy önálló, „A pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekmények”-ről szóló fejezetbe.

E körben fontos foglalkozni továbbá a legújabb uniós szabályozással, ugyanis elfogadták a *2019/713 irányelvet* (a továbbiakban: 2019-es irányelv)²⁸ a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel elkövetett csalás és a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök hamisítása elleni küzdelem elősegítése érdekében, amely felváltotta korábbi tanácsi kerethatározatot.²⁹ A 2019-es irányelv *minimumszabályokat* ír elő, ezért a tagállamok ennél szigorúbb büntetőjogi szabályokat is elfogadhatnak. Továbbá közös fogalommeghatározásokat is nyújt, amelyeknek ki kell terjedniük a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök olyan új típusaira is, amelyek lehetővé teszik *az elektronikus pénz és a virtuális fizetési eszközök átutalását*. A Btk. jelenleg a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz fogalmát a 459. § (1) bekezdés 19. pontjában,³⁰ az elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszköz fogalmát pedig 20. pontjában³¹ határozza meg. Mindkét definíció hivatkozik a Hpt.-ben meghatározott készpénz-helyettesítő fizetési eszközökre, de az ott írtaknál tágabb kört ölel fel.³²

A 2019-es irányelv 2. cikkének a) pontja értelmében: *„a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz olyan immateriális vagy materiális védett készülék, tárgy vagy rögzített adat, vagy ezek kombinációja, ide nem értve a törvényes fizetőeszközöket, amely önállóan, illetve egy eljárás vagy eljárások alkalmazásával lehetővé teszi, hogy birtokosa vagy felhasználója pénzt vagy pénzbeli értéket utaljon át, többek között digitális csereeszközök révén”*. A készpénz-helyettesítő fizetési eszközök fogalmát a 2019-es irányelv azzal az értelmezéssel alkalmazza, hogy az eszköz ténylegesen lehetővé teszi, hogy birtokosa vagy felhasználója pénzt vagy pénzbeli értéket utaljon át vagy fizetési megbízást kezdeményezzen, tehát annyiban alkalmazandó, amennyiben

²⁸ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/713 irányelve (2019. április 17.) a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel elkövetett csalás és a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök hamisítása elleni küzdelemről, valamint a 2001/413/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról. HL L123/18, 2019.5.10.

²⁹ Lásd erről bővebben SÁNTA Ferenc: „A készpénz-helyettesítő fizetési eszközök büntetőjogi védelme az Európai Unió szabályozása tükrében” *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica Tomus XXXVI/2*. Miskolc University Press, Miskolc, 2018. 264–283. o.

³⁰ „Készpénz-helyettesítő fizetési eszköz a hitelintézetekről szóló törvényben meghatározott készpénz-helyettesítő fizetési eszköz és a forgatható utalvány, a kincstári kártya, az utazási csekk, a kifizetőt terhelő adó mellett vagy adómentesen adható, korlátozott körű áruk vagy szolgáltatások ellenértékének kiegyenlítése céljából törvény alapján kibocsátott utalvány és a váltó, feltéve, hogy kivitelezése, kódolása vagy a rajta lévő aláírás folytán a másolás, a meghamisítás vagy a jogosulatlan felhasználás ellen védett.”

³¹ „Elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszköz a hitelintézetekről szóló törvényben meghatározott készpénz-helyettesítő fizetési eszköz mellett a kincstári kártya és a személyi jövedelemadóról szóló törvény felhatalmazása alapján kiadott elektronikus utalvány, feltéve, hogy ezek információs rendszer útján kerülnek felhasználásra.”

³² A Hpt. 6. § (1) bekezdés 55. pontja szerint készpénz-helyettesítő fizetési eszköz a csekk, az elektronikus pénz, a pénzforgalmi szolgáltató és az ügyfél közötti keretszerződésben meghatározott olyan személyre szabott dolog vagy eljárás, amely lehetővé teszi az ügyfél számára a fizetési megbízás megtételét.

az eszköz fizetési funkció betöltésére alkalmas. Mindezen kívül az egyik legfontosabb újdonság, hogy a 2019-es irányelv *hatálya kiterjed a virtuális fizetési eszközök – azaz a kriptovaluták – átutalását lehetővé tevő digitális pénztárcákra is*. Tehát az irányelv azon újítása, hogy védelem illeti meg a materiális fizetőeszközökön túl az immateriális készpénz-helyettesítő fizetési eszközöket is, önmagában nem igényli a hazai szabályozás módosítását, mivel az eddig sem korlátozódott kizárólag a materiális készpénz-helyettesítő fizetési eszközökre. Az irányelv szerinti készpénz-helyettesítő fizetési eszköz fogalom ugyanakkor más szempontból is bővült a digitális cseresz-
közők révén, ezen belül is elsősorban a virtuális fizetési eszközöknek a definícióban történő megjelenése a magyar szabályozást is érinteni fogja. A minimumszabályok a büntetendő cselekmények azon tényállási elemeit érintik, amelyek hozzájárulnak a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök csalárd felhasználásához, vagy előkészítik azt. Ezért már önmagukban, a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz tényleges csalárd felhasználása nélkül is bűncselekménynek kell tekinteni az olyan cselekményeket, mint például a fizetési eszközök csalás céljából történő gyűjtése, birtoklása és megosztása. Előbbire példaként az adathalászatot, a kártyaadat-lefőljözést vagy a pénzforgalmi szolgáltatások igénybe vevőinek hamis honlapokra való irányítását vagy át-
irányítását, míg utóbbira a hitel-, bankkártyaadatok interneten történő értékesítését említik. A 2019-es irányelv a 3–7. cikkben az alábbi szándékos bűncselekményeket szabályozza, amelyek elkövetésére való felbujtás és az elkövetéséhez nyújtott bűnség-
gély is büntetendő:

- a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök csalárd felhasználása (3. cikk);
- mind a materiális, mind az immateriális eszközök csalárd felhasználásával kapcsolatos bűncselekmények (4–5. cikk);
- az információs rendszerekkel kapcsolatos csalás (6. cikk);
- illetve ezen bűncselekmények elkövetéséhez használt eszközök (7. cikk).

Ezek közül az *információs rendszerekkel kapcsolatos csalással* érdemes külön foglalkozni, mert új elemként jelenik meg a virtuális fizetési eszközökkel kapcsolatos elkövetés kiemelése. A 2019-es irányelv büntetendőnek nyilvánítja ugyanis a jogellenes haszonszerzési célzatú, más személy számára jogellenes vagyoni veszteséget előidéző, pénz, pénzbeli érték vagy virtuális fizetési eszköz átutalásában vagy átutaltatásában megnyilvánuló cselekményeket, a meghatározott módszerek esetén. Ez megvalósulhat az információs rendszer működésének jogosulatlan akadályozásával, a működésébe való jogosulatlan beavatkozással, számítógépes adatok jogosulatlan bevitelével, módosításával, törlésével, továbbításával vagy hozzáférhetetlenné tételével.

A bankkártyákkal kapcsolatos visszaéléseknek két típusa különböztethető meg: a *card-present* és a *card-not-present* csalás. Ezen csoportosítás mentén fogom ismertetni a szabályozást is.³³ A bankkártyákkal kapcsolatos bűncselekményeknek a *jogi tárgy*a elsősorban a pénzforgalom zavartalan működéséhez fűződő társadalmi érdeknek a védelme. A *card-present* csalás esetén a bankkártya fizikailag jelen van, és ezt

³³ EUROPOL: *The Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA)*, 2015. 33–36. o. <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/internet-organised-crime-threat-assessment-ioc-ta-2015>

használják ki az elkövetők. Az elkövetési módok között szerepel az *ATM visszaélés*, amelynek során a bankautomatákra ún. *skimmer* (miniatűr adatrögzítő) eszközöket telepítenek. Egyre többféle eszközzel találkozhatunk, mint például 3D-nyomtatóval készített billentyűzettel, hamis ATM-nyílásokkal, billentyűzetre néző kamerákkal. Ezeken kívül az sem példa nélküli, hogy közvetlenül az automatát fertőzik meg erre a célra kifejlesztett, rosszindulatú szoftverrel, és így gyűjtik a gyanútlan ügyfelek bankkártyaadatait (pl. az interneten már elérhetők kézikönyvek a különböző ATM automatakhöz, amelyek a kártékony programok telepítését megkönnyíthetik).³⁴

Amennyiben a bankautomatákból sikeresen megszerezték az adatokat, akkor ezek segítségével klónkártyákat készíthetnek, amely további visszaélésre ad lehetőséget. A másik esetkör során az új és kényelmes fizetési megoldást nyújtó PayPass-kártyával történő fizetést használják ki, aminél már az is elegendő, ha a kártyát odatartjuk a POS-terminálhoz, és a két eszköz rádiófrekvenciás jelek útján kommunikál egymással. A bűnelkövetők ezeket a rádiófrekvenciás jeleket képesek rögzíteni újabb *skimmer* eszközökkel, és az ilyen módon megszerzett adatokkal interneten vásárolhatnak. Más módszerrel a PayPass-kártyát zsebtolvajlás útján szerzik meg, és a használatából származó előny egyből hátrány lesz, hiszen a PayPass-kártyával fizetett tranzakciókat – a technológiából adódóan – nem kell jóváhagyni például PIN-kóddal, így ez korlátlan visszaélésre ad lehetőséget, ha megszerzik a kártyát.³⁵

A felvázolt esetek a *készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisításának* tényállását valósítják meg, amely három elkövetési magatartást tartalmaz. A *klónkártyák létrehozása* a hamis készpénz-helyettesítő fizetési eszköz készítésének felel meg. A klónozás eredményeként létrejön egy olyan eszköz, amely a lemásolt eszközhöz hasonló hozzáférést, rendelkezési lehetőséget biztosít a kártyabirtokos bankszámlájához, tehát ebben az esetben a létrehozott új kártyának az adott funkció betöltésére való alkalmasságán van a hangsúly.³⁶ Az *ATM- és PayPass-visszaélések* során az elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszközökön tárolt adatok vagy az ahhoz kapcsolódó biztonsági elemek technikai eszközzel történő rögzítése történik. A bűncselekmény kizárólag a felhasználás célzatával követhető el, egyenes szándékkal, azonban a felhasználást megkorlátozóan kell értelmezni, mert ez alatt a készpénz-helyettesítő fizetési funkció gyakorlását kell érteni. A bűncselekmény *rendbelisége* a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök számához igazodik. Amíg azonban az elkövető azonos bankszámlaszerződés – vagyis azonos jogviszony – keretei között fejti ki a magatartásokat, akkor ez a természetes, vagy a folytatólagos egység keretei között értékelendő. A hamisítás, a készítés, illetve a rögzítés befejeztével, azaz a már a to-

³⁴ CLOUGH, Jonathan: *Principles of cybercrime*. Cambridge University Press, 2014. 226. o.

³⁵ MEZEI Kitti – TÓTH Dávid: „A készpénz-helyettesítő fizetési eszközökkel kapcsolatos bűncselekmények” In: Hollán Miklós – Barabás A. Tünde (szerk.): *A negyedik magyar büntetőkódex: Régi és újabb vitakérdések*. MTA TK JTI – OKRI, Budapest, 2017. 302. o.

³⁶ MOLNÁR Gábor: „XLIII. fejezet – Tiltott adatszerzés és az információs rendszer elleni bűncselekmények” In: Kónya Sándor (szerk.): *Magyar Büntetőjog – Kommentár a gyakorlat számára (3. kiadás)*. Új BTK. I–III. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2018. 763. o.

vábbi beavatkozás nélküli felhasználásra szánt eszköz előállításával a bűncselekmény befejezetté válik.³⁷

Aki egy vagy több – ezáltal törvényi egységet létrehozva – olyan készpénz-helyettesítő fizetési eszközt, amely nem vagy nem kizárólag a sajátja, vagy amelynek a használatára nem vagy nem kizárólagosan jogosult, mástól, annak beleegyezése nélkül, jogtalanul elvesz vagy megszerez, az a *készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés* deliktumát valósítja meg. A szóban forgó bűncselekmény második elkövetési magatartását meríti ki, aki a hamis vagy meghamisított, illetve az előző pontban meghatározott módon elvett vagy megszerzett eszközt vagy az elektronikus eszközön tárolt adatokat vagy az ahhoz kapcsolódó biztonsági elemeket átadja, megszerzi, az ország területére behozza, onnan kiviszi, vagy azon átszállítja. Itt egyben utalnék arra, hogy a 2019-es irányelvben az elkövetési magatartások között az eladás, megvásárlás, terjesztés szerepeltetése indokolhatja a hazai szabályozás pontosítását.³⁸ Ennek azért van jelentősége, mert sok esetben a bankkártyaadatok megszerzésének az a célja, hogy azokat különböző internetes *Darknet-fórumokon* értékesítsék, amire kereslet is van. Eerre tekintettel az elektronikus adatok esetén az átadás és a megszerzés a tudomásra hozattal vagy más módon történő rendelkezésre bocsátással már tényállásszerű lehet, nem szükséges hozzá a birtokbavétel.³⁹ Az elvétel esetén pedig a bűncselekmény befejezetté válásához nincs szükség további elkövetési magatartásra, így a tartós birtokba helyezkedésre vagy annak szándékára, valamint pénzfelvétel megkísérlésére.⁴⁰ Nem valósul meg azonban bűncselekmény, ha az elkövető jogszerűen van az elkövetési tárgy birtokában, valamint a lejárt érvényességű bankkártya nem lehet az elkövetési tárgya.⁴¹ A készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés immateriális bűncselekménynek minősül, a tényállás eredményt a korábbi szabályozástól eltérően már nem értékeli. Amennyiben *károkozás* is történik, akkor az illető *az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás* (Btk. 375. §) miatt vonható felelősségre, amely a Btk.-ban a vagyoni bűncselekmények között szerepel. A tényállás olyan csalárd magatartásokat foglal magába, amelyek a vagyoni károsodást az információs rendszer közvetlen felhasználásával okozzák, így ezek nem járnak természetes személynek a megtévesztésével, ami a csalás (Btk. 373. §) megállapításához szükséges.

A következőkben a *card-not-present* csalás esetével foglalkozom. Ennek jellemzője, hogy a bankkártya fizikailag nincs jelen az elkövetéskor, így az offline fizetésnél használt védelmek – mint az aláírás, a PIN-kód és a chiptechnológia – sincsenek biztosítva. Példaként említhetők a különböző internetes csalások, amelyek alapját a megtévesztésen alapuló különféle *adathalász*-technikák, ál-oldalak használatai képezik, amelyekkel viszonylag alacsony kockázat mellett magas profitot lehet elérni.

³⁷ MOLNÁR (2018): i. m. 764. o.

³⁸ GULA József: „A készpénz-helyettesítő fizetési eszközök büntetőjogi védelmének novumai az Európai Unióban” *Miskolci Jogi Szemle*, 2019/2. különszám 344. o.

³⁹ MOLNÁR (2018): i. m. 766. o.

⁴⁰ BH 2017.177.

⁴¹ BH 2009.349.

A *phishing* továbbra is népszerű módja az érzékeny adatok – például jelszavak, bankkártyaadatok – megszerzésének, sőt ahogy már korábban említettem, gyakran arra is használják, hogy kártékony programokat juttassanak el a magánkézben lévő eszközökre, valamint vállalati rendszerekre. Általában jól ismert pénzintézetek – vagy cégek, szolgáltatók, sőt akár állami szervek – nevében küldenek e-mail üzeneteket, amelyekben arra kérik a felhasználókat, hogy lépjenek be elektronikus úton fiókjaikba vagy adják meg a bankkártyaadataikat adategyeztetés céljából. A levél általában egy linket is tartalmaz, hogy az érintettek könnyebben elérjék a honlapot. Ez azonban nem a bank vagy cég valódi weboldalára mutat, hanem egy ahhoz kísértetiesen hasonlító – esetleg kívülről nem is megkülönböztethető – ál-honlapra. Ez történhet még az ún. *pharming* adathalász-módszerrel is, amely esetén ugyancsak egy csalárd módon felépített honlapot használ az elkövető az adatok megszerzésére, ennél azonban egy rosszindulatú szoftver vagy kémsoftver segítségével az eredeti lapról egy másik, hamisított weblapra téríti el a felhasználót. Ha a gyanútlan felhasználó ezeken keresztül bejelentkezik, akkor a felhasználói neve és jelszava máris az adathalászoknak az adatbázisába kerül. Ezt követően gyakran a bankszámlán található összegeket rövid időn belül más számlákra utalják tovább. A bankkártyaadatok megadását követően pedig az elkövetők már rendelkezhetnek is ezekkel.

Előbbi esetben, ha csak a belépési adatokat szerzik meg, és ezek felhasználásával okoznak kárt az információs rendszerben végzett művelettel, akkor az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás 375. § (1) bekezdése szerinti *károkozó adatvisszaélés alakzata* valósul meg, míg az utóbbi két esetben az (5) bekezdésben szabályozott *elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel való visszaélés alakzata*, amely esetén az elkövető a jogosulatlanul megszerzett bankkártyaadatok felhasználásával okoz kárt. A vagyon elleni bűncselekményekkel ellentétben *ezen bűncselekmény két alakzatának nincs szabálysértési formája*, az alapesetük átfogja az egy forinttól ötmillió forintig terjedő kárt.⁴²

Ha a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz jogosulatlan megszerzését követően annak jogtalan hasznoszerzést célzó felhasználására is sor kerül, akkor nem a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés, hanem – látszólagos anyagi halmazat folytán – csak az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás állapítható meg.⁴³ Ezzel szemben a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítása nem szükségszerű eszközcselekménye a 375. § (5) bekezdésébe ütköző csalási cselekménynek, ezért egymással valóságos anyagi halmazatban állnak.⁴⁴

Másik módszer az ún. *VoIP (Voice over IP)*, avagy *vishing* csalás, amikor IP-alapú telefont, hangüzenetküldő eszközt használnak, és az elkövetők arra vesznek rá mást, hogy adja meg személyes, pénzügyi vagy biztonsági adatait, vagy utaljon pénzt nekik (pl. megkérik arra, hogy adategyeztetési célból közölje a bankkártyaadatait,

⁴² KARSAI Krisztina: „A pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekmények” In: Karsai Krisztina (szerk.): *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyphöz: Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*. Wolters Kluwer, Budapest, 2019. 874. o.

⁴³ BH 2015.244.

⁴⁴ MOLNÁR (2018): i.m. 765. o.

mert azt letiltották, és újra aktiválni kell). Végül fontos még *a fizetési csalásokról* szólni, amelyek ugyan nem a bankkártyákkal, de a banki utalásokkal függenek össze. Az adathalászat körében előfordul az a módszer, hogy egy megadott bankszámlaszámra kérnek meghatározott összegű utalást, például az ügyfelet felszólítják arra, hogy a szolgáltatónál vagy adóhatóságnál esedékes díjat, illetve tartozását egyenlítsse ki. Az egyik legveszélyesebb támadási forma manapság a *célzott adathalászat (spear phishing)*, amely hasonló elgondolás mentén működik, mint a hagyományos formája, de azzal a különbséggel, hogy nem tömegesen kerülnek kiküldésre a levelek, hanem célirányosan, meghatározott kisszámú személy részére. Ezek az esetek mind a hagyományos értelemben vett, Btk. 373. §-a szerinti csalásnak minősülnek, mivel már természetes személy megtévesztésével valósulnak meg.

5. AZ ÚJ BÜNTETŐELJÁRÁSI KÓDEX SZABÁLYOZÁSI ÚJDONSÁGAI

A 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról (a továbbiakban: Be.) az egyes szabályozási újításoknak köszönhetően már megfelel a technológiai kihívásoknak. A *fizetési műveletek megfigyelése* (Be. 216. §) új, korszerű leplezett eszköze a büntetőeljárásnak. A leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv az ügyészség engedélyével lényegében arra kötelezheti a Hpt.-ben meghatározott pénzügyi szolgáltatási vagy kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenységet végző szervezetet, azaz a pénzügyi szolgáltatót, hogy meghatározott időszakban a Pft. szerinti fizetési műveletekkel⁴⁵ kapcsolatos adatokat rögzítsen és őrizzen meg, illetve azokat az elrendelőnek továbbítsa. A jogalkotó példálózó jelleggel kiemelt két olyan esetkört, amelyre vonatkozóan a jogalkotó elsősorban alkalmazhatónak látja a fizetési műveletek megfigyelését. Az egyik a Pft. szerinti *fizetési számlával kapcsolatos* valamennyi fizetési művelet. A másik esetkör *a meghatározott feltételeknek megfelelő fizetési műveletekre* előírt megfigyelés, és a pénzügyi szolgáltatóval szemben csak olyan feltétel támasztható, amelynek rendes működése körében eleget tud tenni. Az elrendelő ezeken túl előírhatja azt is, hogy ideiglenesen függessze fel a meghatározott fizetési számlák vagy személyek közötti fizetési művelet vagy meghatározott feltételnek megfelelő fizetési művelet teljesítését, belföldi fizetési művelet esetén két munkanapig, nem belföldi fizetési művelet esetén három munkanapig terjedő ideig (Be. 217. §). A felfüggesztés határidejét kitevő idő áll az elrendelő rendelkezésére annak megállapítására, hogy összefügg-e a bűncselekménnyel (pl. pénzmosással) az adott fizetési művelet vagy sem.

A Be. hatályba lépésével számos változást hozott a kényszerintézkedések rendszerében is, amely alkalmasabbá tette a digitális kihívásoknak való megfelelésre. Az egyik legfontosabb szabályozási lépés volt, hogy a bizonyítási eszközök közé a Be.

⁴⁵ Pft. 2. § 7. pontja szerint fizetési művelet: „a fizető fél, a kedvezményezett, a hatósági átutalási megbízás adására jogosult és az átutalási végzést kibocsátó által kezdeményezett megbízás – valamely fizetési mód szerinti lebonyolítása –, függetlenül a fizető fél és a kedvezményezett közötti jogviszonytól”. A Pft. 63. §-a szerint fizetési mód a készpénzfizetésen felül: a) a fizetési számlák közötti fizetés; b) a fizetési számlához kötődő készpénzfizetés; c) a fizetési számla nélküli fizetés.

165. § f) pontba bekerült az *elektronikus adat*. A Be. egyúttal az elektronikus adatra épülő kényszerintézkedések rendszerét vezette be, így a lefoglalását (Be. 315. §), és ezen belül a megőrzésre kötelezését (Be. 316. §), valamint az ideiglenes hozzáférhetetlenné tételét (Be. 335. §). Érdemi változást a *lefoglalás szabályozása* hozott, így részletesen csak ezzel foglalkozom. A Be. 151. § (1) bekezdése alapján a lefoglalás célja a bizonyítási eszköz, illetve az elkobozható dolog vagy a vagyoneklobzás alá eső vagyron biztosítása a büntetőeljárás eredményes lefolytatása érdekében. A Be. szerint lefoglalni az ingó dolgot, a számlapénzt, az elektronikus pénzt vagy az elektronikus adatot lehet. A lefoglalás általános szabályai mellett a törvény külön szabályozza az elektronikus adat lefoglalását, amellyel részletesen foglalkozom. A lefoglalás az elektronikus adat feletti tulajdonjogot korlátozza, amelyet a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság is elrendelhet. E jogintézmény kulcsfontosságú szerepet játszik mind a hagyományos, mind az új típusú információs rendszerrel kapcsolatos bűncselekmények felderítésében az elektronikus bizonyítékok megszerzésének és megőrzésének eszközeként. Az elektronikus adat lefoglalásának módjait a törvény a 315. § (1) bekezdésben felsorolással rögzíti, ami egyben a lefoglalás tekintetében a fokozatosság szabályait figyelembe véve sorrendet állít fel. Az elektronikus adat lefoglalása történhet:

- az elektronikus adatról való másolat készítésével,
- az elektronikus adat áthelyezésével,
- az azt tartalmazó információs rendszer vagy adathordozó teljes tartalmáról történő másolat készítésével,
- az azt tartalmazó információs rendszer vagy adathordozó lefoglalásával, vagy
- jogszabályban meghatározott más módon lehet végrehajtani.⁴⁶

A 315. § (2) bekezdésének értelmében a fizetésre használt elektronikus adat lefoglalását úgy is végre lehet hajtani, ha olyan műveletet végeznek, amely végül is a vagyoni érték feletti rendelkezési lehetőséget akadályozza meg. Ez azt jelenti, hogy a jövőben a decentralizált virtuális fizetőeszközök, azaz a kriptovaluták lefoglalás tárgyát képezhetik mint elektronikus adat.⁴⁷

6. ÖSSZEGZÉS

A gyakorlatban a saját pénzmosással kapcsolatban különösen az eredetleplezési célzatra tekintettel merülnek fel kérdések. Az egyes tranzakciók ugyan felvethetik a pénzmosás gyanúját, de a saját pénzmosás deliktumának megállapításához szükséges eredetleplezési célzatot nem lehet kiterjesztően értelmezni. Ennek következtében ki-

⁴⁶ Lásd az elektronikus bizonyítékokról bővebben SORBÁN Kinga: „A digitális bizonyíték a büntetőeljárásban” *Belügyi Szemle*, 2016/11. 81-96. o., valamint DORNFELD László: „A kibertérben elkövetett bűncselekményekkel összefüggésben alkalmazható kényszerintézkedések” *Belügyi Szemle*, 2018/2. 115-135. o. és MEZEI Kitti: „Az elektronikus bizonyítékokkal kapcsolatos kihívások és szabályozási újdonságok” *Belügyi Szemle*, 2019/10. 25-40. o.

⁴⁷ CZINE Ágnes: „L. fejezet – A lefoglalás” In: Belegi József (szerk.): *Büntetőeljárás jog I–II. – új Be. – Kommentár a gyakorlat számára*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2018. 686–702. o.

emelten fontos az utócsелеkmények célzatának a körültekintő vizsgálata, például hogy egy adott pénzösszeg banki továbbutalása az alaphűncselekményből származó haszon realizálását szolgálja-e, vagy magát az alaphűncselekmény leplezését. Az elkövetőnek ez esetben mi a magatartásával a célja: hogy a büntetőjogi felelősségre vonást elkerülje, vagy valóban a pénz bűnös eredetét és annak további útját kívánja leplezni? Továbbá vizsgálandó, hogy ezek a műveletek mennyiben alkalmasak a leplezési cél eléréséhez, ha ugyanis ezek tételiesen nyomon követhetők, illetve átláthatók, akkor alkalmatlanok a jogtárgysértésre, ezért nem jön létre bűncselekmény.

Az új fizetési eszközök használatának elterjedésével egyidejűleg megjelennek azok a bűnelkövetők, akik vissza kívánnak élni velük, ezzel párhuzamosan pedig új elkövetési módok megjelenésével is számolni kell. A bankkártya-visszaélések körében már nagyobb számban vannak jelen az internet használatához köthető *card-not-present* csalások, amelyek során az adathalászok egyre kifinomultabb technikák alkalmazásával szerzik meg a gyanútlan felhasználók adatait. Ezek egyaránt kihívást jelentenek a nyomozó hatóságok, illetve a pénzintézetek számára.

Az elektronikus bizonyítékok szerepe mindinkább felértékelődött a büntetőeljárában. Ennek megfelelően a Be. is már a kor kívánalmainak megfelelő rendelkezéseket tartalmaz, így a korábbi szabályozáshoz képest előrelépés, hogy külön nevesíti a bizonyítási eszközök között az elektronikus adatot, valamint részletesen szabályozza a rá épülő kényszerintézkedéseket.